

HUDBA A SLOVO

Dohnalová

Proč ČHR – ČHR se mj. v intencích UNESCO věnuje cyklicky kreativní umělecké výchově, tj. v našem systému méně frekventovaným metodám a aktivitám, jako je třeba improvizace nebo využití potenciálu barokní literatury pro současnou pedagogickou praxi.

V případě této konference nejsme iniciátory, ale byli jsme osloveni MŠMT p. Kloubem. Z naší strany je vzhledem k zaměření ČHR potřeba **zachovat širší pohled na téma**, alespoň v některých částech konference. Proto jsme zařadili také příspěvky, které se týkají užití hudby a slova v tzv. scénické hudbě nebo filmu, tj. **v širším multimediálním kontextu**.

Důvodem, proč se připojujeme k takovéto konferenci a workshopu je také fakt, že opět jde o **téma, ve kterém lze dobře modelovat a přemýšlet o oživení umělecké výchovy, o její zefektivnění ve smyslu výchovy k tvořivosti**. Jsme totiž stále spíše svědky tradičního dělení pedagogiky na výuku hudby rozdělené na přípravu sólistů a komorních hráčů, na druhé straně klasickou výuku dramatickou s důrazem na činohru a přednes. Přitom předpokládám, že by tento seminář mohl přinést návrhy, jak tyto oblasti propojovat i pro účely pedagogické praxe.

Z diskuse presidia ČHR také vyplynulo, že by bylo vhodné alespoň brainstormingově pojmenovat různé segmenty tématu. Pokusíme se tedy s dr. Šustíkovou o takovýto obecnější úvod.

Varianty tématu

Jeden pohled na téma hudba a slovo je **historický**, týká se poněkud spekulativní otázky, co bylo dříve – zda slovo nebo hudba a vývoje těchto vztahů. Lze snad říci, že **slovo i hudba mají společný kořen** v tom, co se dnes nazývá **paralingvistickými parametry jazyka** – tj. v intonaci, akcentech, onomatopoeitických výrazech, interjekcích, které byly a jsou nositeli bezprostředního výrazu a ikonického významu a postupně s vývojem mluvidel, manuálních schopností člověka a potřeby přesnější komunikace se vyvinuly v samotné vyjadřovací systémy, přičemž již z tohoto faktu lze vyvodit, že **každý z těchto systémů je efektivnější v jiném řádu zkušenosti a komunikace než ten druhý**, i když jsou schopny určitého transferu a průniku.

Druhý pohled je **systematický, teoretický**. Srovnávají se v něm různé syntakticko-sémantické vlastnosti těchto systémů, jejich **specifičnost, společné znaky**. Jak víme, tak praxe využívá jak možnosti jisté míry shody v oblasti formální (rytmus, intonace), tak sémantické (výraz, význam, symbolika). **Pravě využití hry těchto shod a rozdílů je nosnou součástí uměleckých děl a bude o ní řeč v dnešních referátech**.

Součástí tohoto okruhu je také zkoumání toho, **jak lze o hudbě slovně vypovídat** (v meta-diskursu), tj. nakolik lze „překládat“ jednotlivé znakové systémy, nakolik má hudba vůbec znakový charakter.

Součástí těchto úvah je také, **co z toho má pragmatický smysl** (muzikologie, hudební publicistika). Tj. jak se píše a mluví o hudbě, jak se komentuje, co z toho se zdá efektivní.

Z formálního hlediska bych chtěla jen upozornit, že vývoj technologie tzv. elektroakustické hudby používá **možnosti spojitého zvukového přechodu mezi hudbou a slovem** zejména pomocí tzv. vokodéru. Artikulované zvuky mluveného tak kontinuálně přecházejí nejen do zpěvu, ale také do jakékoli další barvy zvuku s různou mírou artikulace.

Z toho lze samozřejmě těžit nový druh významu a zkušenosti.

Třetí možný pohled je řekněme **antropologicko-kulturní**, tj. lze zkoumat antropologicko-kulturní odlišnosti využití slova a hudby, které vyplývají z funkcí, které v dané kultuře mají (např. nutnost komunikace v plenéru na větší vzdálenost, magický a rituální význam – např. komunikace s přírodou, s mrtvými, bohy apod., sjednocení ve společném úkonu, opozice sólo-skupina apod.)

Tvůrce má, jak ukazují dějiny umění, celou řadu možností jak s těmito systémy pracovat.

Ve hře je **míra samostatnosti a hierarchie složek, využití shody nebo záměrných posunů jednotlivých složek v čase** (výraz hudby předchází slovní nebo naopak, hudba a slovo stojí v rozporu, čímž vzbuzují buď efekt humoru nebo nejistoty, komentují jedno druhým apod.).

V některých historických epochách byly hudba a slovo spjaty spíše konvenčně symbolicky než formální a výrazovou souhrou (vokální polyfonie), protože toto umění nebylo orientováno na komunikaci s pasivním posluchačem, ale představovalo opus perfectum s transcendentální hodnotou.

Tj. nebyla a není vždy optimem „bezpříznaková“ deklamační a výrazová souhra vedoucí k co nejlepší bezprostřední srozumitelnosti..

Předpokládám, že také přispěvatelé rozkryjí, že někdy žák i posluchač lépe pochopí hudbu pomocí spojení hudby se slovem, jindy lépe zvládne slovní přednes a pochopení jeho významu ve spojení s hudbou.

4. Hru slova a hudby lze využít také v terapeutické praxi, popř. praxi volně kreativní, kdy je možné na jednotlivá slova nebo spojení reagovat hudební improvizací, aby se tak ventiloval skrytý individuální emoční obsah symbolu, protože dotyčný má problém jej vyjádřit slovně (např. láska, smrt, svoboda, smutek, matka, otec, dítě apod.), nebo naopak, zúčastnění mohou hledat co nejadekvátnější slovní symboly pro hudební úryvky.

Vážení,

předala bych slovo dr. Šustíkové, která, jak předpokládám, se bude věnovat některým okruhům tématu sice ještě obecně, ale přesto konkrétněji.